

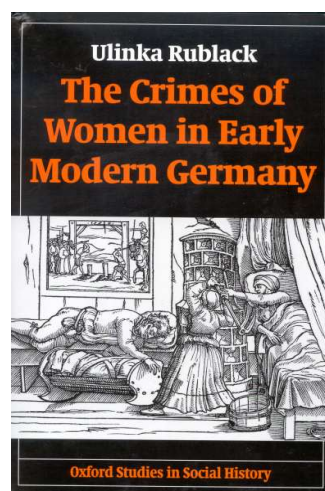

Nainen, rikos ja rangaistus uuden ajan alun Saksassa

Ulinka Rublack: *Crimes of Women in Early Modern Germany*. Oxford Studies in Social History. Oxford: Clarendon Press, 2001 (new edition).

Ulinka Rublackin teos on noituustutkimuksia lukuunottamatta ensimmäinen systemaattinen esitys naisten rikoksista uuden ajan alun Saksassa ja sellaisenaan tervetullut ja onnistunut avaus.

Crimes of Women on nimensä mukaisesti tutkimus naisista ja näiden tekemisistä rikoksista sekä niistä langetetuista rangaistuksista. Tutkija selvittää yhteiskunnan marginaalissa eläneiden naisten kautta kulttuurisia, uskonnollisia ja poliittisia asenteita, jotka määrittivät miespuolisen eliitin suhtautumisen naisiin ja naisten tekemiin rikoksiin sekä muutoksia näissä asenteissa uuden ajan alussa. Lisäksi tarkoituksena on valottaa paikallisyhteisön merkitystä ja toimintatapoja oikeusprosessin eri vaiheissa tähänastista tutkimusta tarkemmin.

Alueellisesti ja ajallisesti tutkimus kattaa kolme protestanttista vapaakaupunkia (Memmingen, Esslingen, Schwäbisch Hall, kussakin noin 5000 asukasta), protestanttisen Württembergin herttuakunnan sekä katolisen Konstanzin kaupungin Lounais-Saksassa vuosina 1500–1700. Lähdemateriaalina on noin 2500 oikeudenkäyntipöytäkirjaa, joiden pohjalta Rublack tarkastelee naisten tyypillisimpiä rikoksia uuden ajan alussa: varkauksia, lapsenmurhia ja seksuaalirikoksia kuten esiaviollisia sukupuolisuhteita, aviorikoksia ja inestsiä. Noituus on rajattu *crimen exceptumina* ja tutkimuksessa jo runsaasti huomiota saaneena teemana teoksen ulkopuolelle. Laajasta otoksesta huolimatta kirjoittajan ote on pikemminkin kvalitatiivinen kuin kvantitatiivinen. Rublack pyrkii kautta linjan pääsemään kiinni myös naisten henkilökohtaiseen kokemukseen oikeudenkäyntiprosessista.

Teoksen ensimmäiset luvut kuvaavat naisten oikeusprosessin vaiheita syytteesen johtavista yhteisön sisäisistä juoruista oikeudenkäynnin loppuun ja tuomion julistamiseen saakka. Hallinnollisesti hajanaisen Lounais-Saksan hallitsijoiden ja paikallisyhteisöjen erilaiset

käsitykset oikeudesta ja järjestyksenpidosta johtivat rangaistuskäytäntöjen limittymiseen. Hallitsijoilla oli halu kontrolloida alamaisten moraalia, mutta ei vielä välineitä valvoa sitä, ja he olivat siksi äärimmäisen riippuvaisia yhteistyöstä paikallisyhteisön kanssa. Kaupungit, verraten itsehallinnolliset kylät sekä vaimojen, lasten ja palvelusväen kohtalosta päättävät isännät pyrkivät kuitenkin rankaisemaan rikollisia yhteisön sisällä ja säilyttämään näin paremmat edellytykset rauhanomaiselle rinnakkaiselolle. Korkeamman tuomioistuimen käsittelyyn päätyivät tavallisesti vain tapaukset, joissa syytetty ei piitannut yhteisön toimenpiteistä tai oli yhteisön ulkopuolinen.

Rublack kiistää väitteen, että naiset olisivat saaneet oikeudessa osakseen lievempää kohtelua kuin miehet. Naisten kuolemantuomioiden vähäinen määrä selittyy ensisijaisesti sillä, että naiset tekivät väkivallattomia ja kaikesta julkisesta vallasta osattomina myös "epäpoliittisia" rikoksia. Oikeusprosessin kestäessä etenkin maaseudun naisten kohtalot olivat paikallisen voudin päätösvallan varassa. Oikeuden päätös ei kuitenkaan koskaan ollut lopullinen, vaan siihen saattoi jälkeinpäin vaikuttaa lahjuksilla ja ystävien ja sukulaisten vetoimuksilla. Varattomat ja yksinäiset naiset tosin putosivat armotta tämän turvaverkon ulkopuolelle, ja heitä odottivat usein ankarimmat rangaistukset, vankeus tai elinikäinen karkotus. Suurimmiksi uhkiksi yhteiskuntarauhalle koettiin miesten väkivaltaisuus sekä naisten himokkuus ja äidinvelvollisuuksien laiminlyönti. Naisia rangaistiin seksuaalirikoksista ankarammin kuin miehiä, sillä – aikalaisia siteeraten: "ilman huoria ei olisi pahoja poikia".

Teoksen pääluvut on jäsennetty eri rikostyyppien ympärille otsikoin *Women and Property Crime, Sinful Sexualities, Infanticide, Married Life* ja *Incest*. Temaattinen lähestymistapa toimii sikäli, että kukin luku on oma itsenäisesti toimiva kokonaisuutensa ja aihepiirinsä puitteissa ensiluokkaista analyysiä. Uusia näkökulmia avaava on erityisesti inestistä käsittelevä luku, sillä uusien avioliittojen mukanaan tuomia sukulaissuhteita (esimerkiksi isä- ja tytärpuolen tai langon ja kälyn välisiä) ja niiden dynamiikkaa on tutkittu perhehistoriassa vasta vähän.

Teoksen tulokset voi tiivistää kolmeen keskeiseen havaintoon. Ensinnäkin Rublackin materiaali tukee tutkimuksessa esitettyä tulkintaa, että patriarkaalisen kontrollin huippu on ajoitettavissa 1600-luvun jälkipuoliskolle. Kolmikymmenvuotisen sodan kovat kokemukset kiristivät asenteita ja sen myötä lainsäädäntöä. Seurauksena oli erityisesti seksuaalirikosten ja lapsenmurhien ankarampi tuomitseminen, sillä ne uhkasivat avioliiton ja perheen asemaa yhteiskunnan perusyksikkönä. Eliitin kasvavan epäluulon kohteeksi joutuivat eritoten vähävaraiset, nuoret, naimattomat, liikkuvat ammatinharjoittajat kuten palvelustytöt ja kutojattaret. Talouksiin ja paikallisyhteisöön paremmin integroidut, naimisissa olevat naiset joutuivat harvemmin syytteen kohteiksi, ellei esivalta erityisesti halunnut tehdä heistä varoittavaa esimerkkiä.

Teoksen toinen keskeinen tutkimustulos kyseenalaistaa Lyndal Roperin näkemyksen erityisestä protestanttisesta sosiaalisesta järjestyksestä ja mentaliteetista uuden ajan alun Saksassa. Rublackin mukaan tunnustuskunnalla ei ollut merkitystä naisten rikosoikeudelliselle kohtelulle, vaan ratkaisevia olivat

paikallisyhteisöjen sisäiset moraaliset normit.

Kolmanneksi Rublack korostaa naiskäsitelyssä tapahtunutta muutosta 1500–1600-luvulla. 1700-luvun loppuun mennessä ainakaan ylä- ja keskiluokkaista naista ei nähty enää aggressiivisen himokkaana vaan passiivisena ja luonnostaan siveänä, kun taas mies edusti vaarallista, kontrolloimatonta seksuaalisuutta, joka uhkasi yhteiskuntajärjestystä. Palvelustyttöjen ja muiden alempiin sosiaalisiin kerroksiin kuuluvien naisten kuva ja heidän kohtelunsa säilyivät kuitenkin ennallaan, elleivät jopa huonontuneet.

Rublackin herkkä vaisto yksityiskohdille ja naisten kokemuksille rakentaa rikasta kuvaa uuden ajan alun ihmisten arjesta ja sen konflikteista. Ongelmallista teoksessa kuitenkin on, että pääluvut eivät tunnu muodostavan yhtenäistä kokonaisuutta. Lukuja yhdistää oikeudenkäyntipöytäkirjojen käyttö lähdemateriaalina ja naisten toimintamahdollisuuksien tarkasteleminen tämän materiaalin pohjalta enemmän kuin varsinaiset rikokset. Erityisesti luku avioelämästä käsittelee naisten avioliiton puitteissa tekemiä rikoksia kuten aviomiehen pettämistä tai tämän murhaamista vain pieneltä osalta; ensisijaisesti Rublack rekonstruoii naapurien lausuntojen kautta kansanihmisten käsityksiä avioliitosta.

Lisäksi lukija jää kaipaamaan rikoksen käsitteen pohdintaa. Tekijä lähtee vahvasti esivallan määritelmästä, mikä on valtasuhteita ajatellen luontevaa, mutta kiinnostavaa olisi ollut esitellä lähemmin myös tutkimuksen kohteena olleiden kansanihmisten näkemyksiä. On vaikea uskoa, että yksinkertaisen palvelustyön oikeustaju oli sama kuin oppineen (mies-)tuomarin. Näkökulma olisi ollut perusteltu myös siksi, että kirjoittaja korostaa paikallisyhteisön merkitystä naisten syyttämässä tai syyttämättä jättämisessä sekä sitä, että esivallan kiristytvä kontrolli ei niinkään vähentänyt rikoksia kuin kasvatti epäluuloa auktoriteetteja kohtaan.

Kokonaisuudessaan Ulinka Rublackin teos on kuitenkin loistavasti kirjoitettu ja vakuuttava tutkimus, jota voi suositella jokaiselle uuden ajan alun nais-, oikeus-, sosiaali- ja kulttuurihistoriasta kiinnostuneelle.

Kirjan esitteli Päivi Räisänen, Helsingin yliopiston jatko-opiskelija, joka valmistee väitöskirjaansa Göttingenin Max-Planck-Institut für Geschichtessä 1500-luvun lounaissaksalaisista anabaptisteista.

ENNEN JA NYT

Historian tietosanommat